

דברי מספד

על מרן ראש ישיבת בריסק
הגאון רבי משולם דוד הלוי סאלוויצ'יק זצ"ל

שנשמעו מפי גיסו

מרן פוסק הדור

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

בהיכל ישיבת "עטרת שלמה"

כ"ט שבט תשפ"א

ותוכו רצוף יסודות ועובדות מבית בריסק לדורותיהם
אודות עמל התורה ושקידתה מתוך יראת שמים

יו"ל ע"י

מכון טעם ודעת

V0527110992@gmail.com

חובת הספד על תלמיד חכם

התאספנו לעצרת מספד על הגאון הצדיק ר' דוד סאלאוויצ'יק זכר צדיק לברכה לחיי העולם הבא.

האמת היא שאני מלא בפחד ואימה אם אקיים מצוות הספד כדין, שבשולחן ערוך (יו"ד שד"מ) מבואר שמוסיפים קצת על שבחיו של מת כדי שלא יפחות משבחיו, (וכמבואר שם בב"ח) ואני לא אוכל לומר את כל שבחיו וכל שכן לא יותר משבחיו.

אמנם מאידך מחויבים אנו להספידו, שכן בגמ' בשבת (ק"ה ע"ב) מבואר שהמתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים וראוי לקוברו בחייו, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך (יו"ד שד"מ) "מצווה גדולה להספיד את המת כראוי".

הוראת הגר"ח מבריסק מהו דרך ההספד

והנה כשנפטר בירושלים הגה"ק רבי יהושע לייב דיסקין, הכריז מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל על כל בני העיר דבריסק ביטול מלאכה, וציוה לבוא לשמוע דברי מספד, וראשי הקהילה רצו להביא שם אחד מגדולי התורה שיספיד, אבל הגר"ח זצ"ל ביקש תחילה מאותו גדול שישמיע לפניו את דברי המספד שבדעתו לדבר, וכששמע הגר"ח זצ"ל את דבריו, סירב לקבלו כמספיד, ואמר שבהספד אין צריך "דרשן" שיודע לדרוש בדברי אגדה, אלא צריך "ספדן" שיודע לעורר את הקהל לבכי, וכמו שנאמר "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה", ולכן ציווה הגר"ח לשכור מספיד וכמו שהיה בשנים עברו, והמספיד בא ובכה, וכל העולם געו אחריו בבכייה. ואני לא יכול לעורר את הקהל לבכי, ואבקש מחילה מגיסי ר' דוד שאינני "מספיד" כראוי.

עיקר כוונתנו להתעורר ללכת בדרכיו

והנה בגמ' בשבת (קנ"ג ע"א) מבואר שהנפטר מגיע להספד לשמוע מה שאומרים עליו, ונראה בביאור הדבר, שהנפטר משתוקק שהקהל יחזרו בתשובה

בשעת ההספד כדי שיזכה בשמים לעילוי נשמה עי"ז, ולכן הוא בא לשמוע את הדברים מתוך ציפיתו שהקהל יתעוררו לתשובה.

ובגמ' במו"ק (כ"ח ע"א) איתא "למה נסמכה פרשת מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך מה פרה אדומה מכפרת, אף מיתת צדיקים מכפרת", ונראה מזה שכשם שפרה אדומה איננה מטהרת כל אדם בעולם אלא רק למי שטרח ובא לקבל הזאה מדמיה, כך גם מיתת צדיקים איננה מטהרת כל אדם בעולם אלא רק את מי שמקיים מצידו את השתדלותו להתחזק ממעשיו הטובים, וכן כתב המאירי במו"ק דף כ"ח שמינת צדיקים מכפרת רק אם מתעוררים בתשובה.

ולכן נתבונן בדרכיו של הגאון ר' דוד זצ"ל, כדי ללכת בדרכיו ולהתעורר לחיזוק בתורה ובמעשים טובים.

דקדוק במצוות

רבי דוד זצ"ל היה מיוחד בדור האחרון בתורה ויראת שמים, הרביץ תורה ולחם מלחמת ה', והשקיע הרבה כוחות על דקדוק הלכה בכל מצוה.

הוא היה ירא וחרד לא רק על המצות הבאות מזמן לזמן כמו תקיעת שופר, אלא בכל הלכה והלכה בכל יום, היה מקפיד לקיים עם כל הדקדוק עד קוצו של יו"ד.

ידוע מה שאמרו חז"ל על הפסוק (במדבר ח, ג) ויעש כן אהרן, "להגיד שבחו של אהרן שלא שינה". ולכאורה צריך ביאור איזה "שבח" ומעלה יש בזה לאהרן הכהן שלא שינה, והלא בוודאי הדבר פשוט שיקיים את ציווי ה'.

ונראה לפרש דמעלת אהרן "שלא שינה" היינו שלא היה אצלו שום שינוי בין התלהבותו בהדלקתו הראשונה לשאר ההדלקות שהדליק במשך ימי חייו, ומשום שמעולם לא הדליק מכוח ההרגל כ"מצוות אנשים מלומדה", אלא תמיד

בענייני הזמן, כדי שלא יהיו ניזונים בהשקופתיהם ודעותיהם מדעת בעלי בתים ואנשי הרחוב, אלא מדעת תורה בלבד.

קבלת ייסורים באהבה

הוא סבל הרבה ייסורים וקיבל אותם באהבה.

השבוע היה יום היא"צ של הגה"צ רבי מרדכי פגרמנסקי זצ"ל שהיה מוקף בייסורים, וכבר מימי נעוריו היה חולה, ובסוף ימיו סבל ייסורים נוראים מהמחלה הנוראה שפגעה בעיניו ובכל גופו, וזכורני שכאשר באתי אליו לבקרו בצרפת, בשכבו על ערש דוי כשבועיים לפני פטירתו, שמעתי שהתפלל תפילה נוראה ואמר: "ריבנו של עולם אני מבקש ממך אם אתה גוזר עלי לתת לי ייסורים, תן לי ייסורים כמה שמגיע לי, אבל תן לי את כל הייסורים כאן בעולם הזה כדי שאזכה לבוא לעולם הבא לאחר זיכוך גמור, נקי ללא רבב חטא, ואל תשאיר לי שום חובות לעולם הבא", וכמו כן לא הסכים לקבל תרופות להרגיע את ייסוריו ומכאוביו (מורפיום) אף שסבל ייסורים קשים ומרים, כי רצה לקבל ייסורים בעולם הזה כדי להזדכך טרם בואו לעולם העליון, והרופאים שם עמדו מן הצד בהתפעלות עצומה איך יכול אדם לסבול ייסורים נוראים כאלו ברצון. זהו דמות הגאונים והצדיקים שהיה לנו בדורות הקודמים.

דוגמא לבני הדור בלימוד התורה מתוך יראת

חטא ודקדוק המצוות

רבי דוד זצ"ל היה דוגמא לבני הדור בלימוד התורה מתוך יראת חטא.

כשבאו בעלי מוסר להגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל וטענו לו מדוע אין לימוד מוסר בישיבת וואלז'ין, התפלא הגאון רבי חיים זצ"ל ואמר להם, "אצלינו בישיבה מתחילים כל יום ב"סדר מוסר", שהלא בכל יום בבוקר כל בני הישיבה שומעים את הנצי"ב איך שהוא מתפלל 'אהבה

היה ברור ומוחש אצלו שעושה כן מחמת ציווי ה', ותמיד הדליק באותה מידת התלהבות ושמחה כמו בהדלקה הראשונה, שכן תמיד זכר שמקיים את המצוות מכוח ציווי ה' ולא מחמת "מלומדה".

ואת הדברים הללו יש לקרוא על גיסי הגאון ר' דוד זצ"ל "שלא שינה", שהיה מדקדק במצוות שבכל יום, כמו שאחרים מדקדקים בתקיעת שופר, כי נגד עיניו היה "שיויתי ה' לנגדי תמיד".

היה חי כגדולי ישראל האמיתיים

רבי דוד היה ממש כגדולי ישראל האמיתיים שנזהרו לא ליהנות מהעולם הזה. היה חי בפשטות, והודיע לבני ביתו שאינו מסכים שיהיה בבית רהיטים יפים. לא היה רצונו להיכנס למפתן ביתו אם יהיה בו הנאות העולם הזה כי ידע שהחיים האמיתיים הם חיי עולם הבא, ואנחנו כאן רק בפרוודור, וכל הנאה מהנאות עוה"ז היא על חשבון החיים הנצחיים.

הרבצת תורה

רבי דוד לא זו מדרך אביו, והיה עומד לפני אביו באימה ופחד, וכל הרואה היה משתומם לראות איך בן עומד לפניו אביו באימה ופחד כל כך.

אמר שיעורים שישים שנה, והרבה פעמים היה אומר שני פעמים ביום, ולפעמים שלושה פעמים ביום, והשאיר אחריו אלפי אלפים תלמידים שהם כבניו, וכדאיתא בספרי "ושננתם לבניך אלו התלמידים".

אע"פ שהיה עסוק מאוד למסור השיעורים בבוקר בצהרים ובערב, מכל מקום היה בא הרבה פעמים בעצמו לישיבה [גם כאשר התגורר בריחוק מקום מהישיבה], והיה עומד בפתח לראות אם הבחורים באים בזמן לסדרי הישיבה.

במוצאי שבת היה אומר שיעור על החומש, והיה מלהיב את הלבבות ליראת שמים ואהבת תורה, ואז היה גם מחדיר את השקפת התורה לתלמידיו

תורה מתוך יראת שמים

ר' דוד היה מצד אחד לוחם מלחמת ה' ושנא את הפושעים בתכלית השנאה, וכמו שנאמר (תהלים קל"ט, כ"א-כ"ב) "הלוא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי", ומצד שני היה מתמיד גדול ולא פסק פומיה מגירסא. וכתב חידושי תורה בכל מקצועות התורה.

ר' דוד לא היה מיוחד רק בתורה אלא גם ביראת שמים, והעביר לתלמידיו "ללמוד תורה מתוך יראת שמים", וזה בלא זה אי אפשר, ומקרא מלא דיבר הכתוב על מתן תורה (שמות כ, י"ז) "בעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו", והרי מפורש שתכלית מעמד הר סיני הוא להביאנו ליראת שמים. וכן אנו אומרים בתפילה "הוא יפתח ליבנו בתורתו וישם בליבנו אהבתו ויראתו", והרי משמע שתכלית לימוד התורה הוא לפתוח את הלב שיוכל להיכנס בו יראת שמים, ובלא יראת שמים אין שום משמעות ללימוד התורה.

סיפר לי הגאון רבי ישראל וועלץ זצ"ל שסיפר פעם למרן הגרי"ז זצ"ל אודות בני ישיבה מסוימת [של המזרח] שלומדים שם בהתמדה, ומרן הגרי"ז זצ"ל לא התפעל מתורתם והשיב לו, וכי הם יותר מאחאב וירבעם בן נבט היו לומדים תורה הרבה, וכדאיתא בסנהדרין (ק"ג ע"ב) שאחאב היו לו שמנים וחמשה פנים בתורה וירבעם היו לו מאה ושלשה, תספר לי על היראת שמים שלהם!

וכן מו"ר הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל היה אומר לתלמידיו בשיבה, שאינו רוצה בחור שאין לו יראת שמים, כי בחור שאין לו יראת שמים הרי הוא בגדר סטודנט לתורה, והיה אומר שהוא מתפלל על כל בני הישיבה שלא יהיו סטודנטים אלא ילמדו תורה עם יראת שמים.

רבה' בבכיות ובדמעות ובהתרגשות עצומה - וזועק "והאר עינינו בתורתך, ודבק ליבנו במצוותיך" וזהו ה'מוסר' של בני הישיבה.

וכן שמעתי מהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, שפעם אחת אירע שהנצי"ב לא אמר את השיעור היומי הקבוע שהיה רגיל למסור מידי יום בישיבה, ויהי הדבר לפלא בעיני כולם אך לא העיזו פניהם לשאול אותו מדוע לא מסר השיעור, והגאון רבי איסר זלמן זצ"ל שהיה מאוד מקורב לנצי"ב שאל אותו, והשיב הנצי"ב בתמימות שבאותו היום לא עלה בידו לכוון בכוונה הראויה בברכת אהבה רבה, ואינו מעיז למסור שיעור וללמד תורה לאחרים בשעה שלא התפלל באותו היום תפילת "אהבה רבה" בכוונה, כי בלא התפילה אין סייעתא דשמיא לכוון לאמת.

ואצל גיסי ר' דוד שהיה מלא ב"תורה עם יראת שמים", והיה מדקדק במצוות כמו שראה אצל אביו, הרי עצם מציאותו היה כמו "מוסר" לבני הדור.

יראת שמים ויראת המא

מרן הגרי"ז זצ"ל סיפר לי, שכבר כאשר היה ילד צעיר, היה אביו מרן הגר"ח זצ"ל מכניס בו יראת העונש, והיה מספר לו שעל כל דיבור ודיבור – ואפילו על מחשבות, עתיד האדם ליתן דין וחשבון, ובעולם הבא יש גיהנום, והגיהנום בוער ושורף, ומצד שני הסביר לו גודל שכר המצווה על כל רגע ורגע שעושים את רצון ה', ואמר לי שכששמע את דברי אביו נפל עליו פחד נורא שנשאר עליו כל ימי חייו.

וזוכר אני אצל מרן הגרי"ז זצ"ל שהיה לומד הרבה בספרי מסילת ישרים וחובת הלבבות, והיה מלא בפחד מיום הדין על כל פעולה, ופעם שמעתיו חוזר ואומר לעצמו פעם אחר פעם "סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי".

הזכייה מכוח עמל התורה והתמדת התורה

כל בחור בישיבה צריך לדעת, שמי שיעמול בתורה בכל כוחו, יצמח גדול בתורה בלא שום ספק.

וכבר פירש החיד"א (דברים אחדים דרוש כט לשבת הגדול, ד"ה נחזור) הפסוק (ויקרא ב, י"א-י"ב), "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה", קרבן ראשית תקריבו אותם לה", שהשאור והדבש מרמזים על גאוה, שהשאור עולה וטופח כלפי מעלה, וכן מתיקות הדבש ואיכותו מרמז על גאוה, ועל זה אמר הכתוב "לא תקטירו ממנו אישה לה", והיינו שהגאוה הוא דבר פסול ומאוס בתכלית בעבודת ה', אבל "קרבן ראשית", כאשר האדם מתחיל בעבודת ה', אין לו לבוא עם ענוה ולחשוב על עצמו שלא יוכל להיות גדול בתורה, אלא אדרבה "תקריבו אותם לה", עליו להשתמש דוקא בגאוה דקדושה ובשאיפות לגדלות ולחשוב "אני יכול להיות גדול בתורה", ולא להתייאש ח"ו מלהיות גדול בתורה.

ועובדא ידענא שפעם סיפרו למרן הגרי"ז זצ"ל על רב אחד שהספיד את רבינו החזון איש זצ"ל, ואמר שהחזון איש זכה לכל מה שזכה משום שלמד תורה לשמה, והגיב מרן הגרי"ז זצ"ל, "לי יש תירוץ פשוט ואמיתי יותר, "פשוט החזון"א עמל ויגע בתורה בכל כוחו כפשוטו ממש, ולכן הוא זכה למדריגה שלו ואחרים לא זכו".

מעשה מופלא על התמדת התורה בדורות

הקודמים

ושמעתי ממרן הגרי"ז זצ"ל מעשה מופלא אודות התמדת התורה בדורות הקודמים, דהנה מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל בהיותו בוואלזין לא היה לו אתרוג משלו. אלא היה מברך על אתרוג וד' מינים של הנצי"ב לפני קריאת הלל. והנה פעם ביום שני של סוכות לא הגיע הגר"ח ליטול את הד' מינים מהנצי"ב, והמתינו לו, וכאשר עדיין לא הגיע, אמר הנצי"ב שיתחילו הלל, באמצע הלל הגיע

וידוע שבשעה שרצה הגאון רבי חיים מוואלזין זצ"ל לפתוח ישיבה, לא הסכים בתחילה לזה הגר"א מתחילה, [ויש אומרים הטעם מפני שראה שרבי חיים מוואלזין מתלהב, וחשש שלא יסכים לסגור את הישיבה אם יהיה צורך לכך, אמנם לא כן קיבלתי], וכפי שקיבלתי, הטעם שהגר"א סירב לכך הוא משום שכדי ללמוד תורה מפי רב, צריך דווקא רב שיבנה את התלמיד ברוחניות וישמש לו כמורה דרך בעבודת ה' ויקרבו כבן ממש, ואם יהיו ציבור גדול כ"כ בישיבה אחת, לא יוכל רבם להשפיע על כל יחיד ויחיד ולבנותו ברוחניות, ולכן העדיף הגר"א את הדרך העתיקה שהייתה נהוגה אצל עם ישראל - שבכל בית הכנסת היו כעשרה לומדים, ועמם היה תלמיד חכם אחד שהיה לומד אתם ומחזיק קשר אישי עמם, וכך היה משפיע עליהם.

אכן לאחר זמן הגיע הגר"ח מוואלזין זצ"ל לרבינו הגר"א, והודיע לו שהמצב נורא, שבהרבה קהילות אין תלמיד חכם שילמד את העם תורה, ובכמה וכמה מקומות באו המשכילים ללמד את תורתם לבני הקהילות, ואם ח"ו נמשיך לסמוך על רבני הקהילות אזי ח"ו עלולה תורה להשתכח מישראל, והגר"א בכה כששמע על המצב הנורא, והסכים שבמצב הזה מוכרחים לפתוח ישיבה גדולה שתהיה אור גדול ואבן פינה שממנה ייבנו אח"כ עוד ישיבות, אלא שהתנה הגר"א תנאי שלא יקראו לתלמידים בישיבה בשם "תלמיד ישיבה" אלא בשם "בן ישיבה" [או "בן תורה"].

וכוונתו ששם "תלמיד" בישיבה - משמעו כעין תלמיד באוניברסיטה שבא להתחכם וללמוד מפי רבו את החכמה בלבד, ורצה הגר"א להדגיש שהישיבה איננה מקום ללימוד חכמה בעלמא וכעין אוניברסיטה ח"ו, אלא היא מקום להעמיד את כל הקומה הרוחנית של התלמיד - בתורה וביראת שמים ובדבקות בקב"ה, ולכן תיקן שיקראו לתלמידים בשם "בני ישיבה" - על שם שהם יונקים את כל מהותם וגדילתם מהישיבה, ואינם באים רק להתחכם בחכמה בעלמא ח"ו.

הגר"ח, כשהבחין בו הנצי"ב נגש אליו הנצי"ב עם הד' מינים שיטול, ואמר הגר"ח שאינו נוטל, ואחרי הלל נגש שוב הנצי"ב ושאלו מדוע לא יטול ואמר שיש לו שאלה על האתרוג בהיות שזהו שנת שביעית בארץ ישראל, ויש לו בזה חשש ליטול אתרוג שביעית, והשיב לו הנצי"ב אם לדידך זהו חשש גם לדידי זהו חשש.

ויהי למחרת, בשעה ארבע לפנות בוקר שלח הנצי"ב את שמשו שילך מייד לר' חיים ויקרא לו. וילך לר' חיים ויקצוהו משנתו. ויזדרז ר' חיים לבוא לנצי"ב. ואמר לו הנצי"ב הנה ב"ה היום תוכל לברך על האתרוג כי ביררתי ולבנתי ההלכה דאין בזה שום חשש, והתחיל להרצות לפניו, אמר לו הגר"ח שהוא לפני ברכות התורה ויברך קודם ואח"כ ישמע. ועמד לברך, ואצל הגר"ח היה ברכות התורה עבודה שלמה ואמרם זמן רב. – וכשהוא אמר ברכות התורה ישב הנצי"ב לצידו ובכה, שאלו אח"כ הגר"ח למה הוא בוכה. אמר לו, איך לא אבכה על ירידת הדורות שאברך כמוך שאני מצפה ממך שתהיה גדול שבישראל עדיין לא בירך ברכות התורה בשעה ארבע לפנות בוקר.

וסיים מרן הגרי"ז זצ"ל ואמר, שהרי לנו בזה מהו "ירידת הדורות", בדדרך כלל רגילים לומר שיש ירידת הדורות בכל דור חדש, אבל הגר"ח והנצי"ב היו באותו הדור, ואעפ"כ הרגישו הבדל ביניהם.

התמדת התורה של הגאון ר' הירש גליקסון

אני עוד זכיתי להכיר את הגאון רבי הירש גליקסון זצ"ל חתנו של רבי חיים מבריסק שהיה בקי בעל פה בכל המשניות, ולא ביטל רגע אחד מלימוד התורה, וכל רגע שפתיו היו מרחשין בדברי תורה, ואפילו בתוך שהתעסק בדברים אחרים היה ממלמל משניות בעל פה כדי לא להפסיד רגע אחד מלימוד התורה.

וסיפר לי השרידי אש שהיה בגיטו וורשא יחד עם הגאון רבי הירש גליקסון זצ"ל, והיו רעבים שם ללחם וראו את המוות בעיניהם, וראה איך הגאון רבי הירש זצ"ל עוסק בתורה יחד עם בניו בהתמדה עצומה, וחידש שם חידושי תורה על תרומת הדשן עד שאם היה מתפרסם היה מרעיש את העולם, וכל זה כשהיה בתוך סכנת חיי עצומה, ולא פסק פומיה מגירסא גם כשהנאצים ימ"ש לקחוהו משם למחנה ריכוז טרבלינקה, שם רצחו אותו יחד עם בני ביתו, ה' יקום דמו.

עמל התורה – מעשה בהגר"א

צריך לדעת שר' דוד זכה למדריגתו מכוח עמל התורה, שהיה עמל ויגע בתורה מאוד, הן בצעירותו והן בזקנותו.

ועובדא היה באדוננו הגר"א ז"ל, שפעם אחת בליל חורף קר מאוד, בשעה שכל תושבי העיירה כבר נמו את שנתם, והיה חושך ועלטה ברחובות, הזדמן לווינא רוכל עני שעול הפרנסה אילצו להיטלטל בדרכים, וחיפש מקום ללון בו, וראה אור בוקע בחלון חדרו של הגר"א, והתדפק על דלת ביתו וביקש מהגר"א מחסה בביתו, הגר"א הכניסו לביתו ודאג לו לכל צרכיו והעמיד לו מיטה, והנה למחרת בבוקר סח האורח לפני הגר"א את הקושי שיש לו בעול הפרנסה, וכמה הוא טורח כדי להשיג קיום בעולם הזה, והשיב לו הגר"א, שאם כדי לקנות קניין בעולם הזה שהוא זמני, צריך כ"כ הרבה עמל ויגיעה, הרי שכדי להשיג קניין בעולם הבא שהוא נצחי, הקושי הוא פי כמה וכמה וצריך לזה הרבה עמל ויגיעה.

דרך הלימוד

מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל נשאל פעם שהרבה גאונים לא למדו כמותו, ומהו הצורך המיוחד בדרך הלימוד שלו, והשיב הגר"ח זצ"ל שלא חידש כלום אלא הוא טורח להבין גם את שורשי הדינים ולא רק את הדינים עצמם, וביאר בזה הגר"ח על פי משל מהנאת טעם האכילה, דהנה

והביא את דברי הגמ' בסנהדרין (צ"ט ע"א) על הפסוק (במדבר ט"ו ל"א) "כי דבר ה' בזה הכרת תכרת הנפש ההיא", שזהו מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, כי בזה שרגיל לבזוז את זמנו לדברי הבל במקום לעסוק בתורה, הרי הוא מבזה דבר ה' וחייב כרת ונשמתו נכרתת ונאבדת מעולם הבא, והתחיל הגר"ח לבכות בדמעות שליש - "כולנו הרי מצפים לעולם הבא, ומי יודע מה הוא המצב האמתי שלנו בעולם הבא, שהרי אנחנו מבזבזים זמן, ומי יאמר ניקתי לבבי, והרי אין אנו עוסקים בתורה, ועל זה נאמר הכרת תכרת הנפש ההיא מישראל לעולם הנצח", וכל הבעלי בתים שהיו שם געו בבכייה מרוב התעוררות.

כל בחור ישיבה יכול לחדש חידושי תורה

וכל בחור בישיבה צריך להשתדל לחדש "חידושי תורה", והיינו להוסיף בכל סדר איזה "ביאור" בהבנת עומק הדברים, וכבר אמר הגר"א שחידושי תורה אינו דווקא לחדש דברים חדשים אלא כל מה שמוסיפים ביאור בדברי הגמ' והראשונים, זה גופא נחשב בגדר "חידושי תורה".

ולכן גם בחור שהוא לא יכול לחדש חידושים אלא רק לכתוב את השיעור ששומע מהמגיד שיעור או הראש ישיבה, נחשב למחדש חידושי תורה, אם הוא מסביר היטב את הדברים והוא לא כותב רק מה ששמע בלי להסביר את הדברים,

ושמעתי בשם הגאון רבי יוסף ענגל זצ"ל שמי שכותב חידושי תורה ששמע מאחר ומסביר אותם קצת, הוא לא גזלן אם הוא לא מזכיר ששמע את החידוש הזה מפלוני, כי כיון שכתב אותם והסביר אותם קצת, הם קיבלו קצת פנים חדשות וכבר נקראים על שמו, וזה כבר חידושי תורה שלו.

בקיאות וידעת הש"ס

אמנם מלבד מה שצריך הבחור להשקיע עיקר כוחותיו בלימוד בעיון, צריך לדעת שיש ללמוד

רוב בני אדם נהנים כשאוכלים קוגל, אבל אינם יודעים להכין הקוגל, ולעומת זאת נערה צעירה כבת י"ב או י"ג יודעת גם להכין את הקוגל, ואין זה מכוח גאונותה או צדקותה אלא רק משום שהיא עומדת בסמוך לאמה ומתבוננת איך מכינים את הקוגל, ואמר הגר"ח שכן הוא ממש גם בלימוד התורה, הרבה רק טועמים את טעם סברות הראשונים אבל אינם מתבוננים בשורש הדברים להבין היאך הראשונים הגיעו לזה ומה היה ההכרח שלהם לזה, והוא אינו משיג עליהם כלל, אלא שהוא מחפש דבר נוסף - להתבונן בשורש הדברים ולראות גם איך הם 'הכינו' את דבריהם ולא רק לטעום את מסקנת דבריהם.

לימוד התורה בעיון והעמקה

והנה בגמ' בסנהדרין (צ"ט ע"א) איתא על הפסוק (במדבר ט"ו ל"א) "כי דבר ה' בזה הכרת תכרת הנפש ההיא", שזהו מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק,

ויש לדקדק מלשון הגמ' שם, שלא אמרו "אפשר לו ללמוד ואינו לומד", אלא אמרו "כל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק", ונראה מזה שגם מי שלומד בדרך עראי אך התורה איננה "עסק החיים" שלו, הרי הוא בכלל דבר ה' בזה ח"ו, ובכלל זה גם מי שלומד בבקיאות ובשטחיות, ואינו מתעכב בעמל ויגיעה להבין כל עניין עד הסוף כמידת כוחו, הרי הוא מוכיח שהתורה איננה ה"עסק" שלו בחייו, והרי הוא בגדר "כי דבר ה' בזה" רח"ל.

וכבר כתבו האחרונים שביטול תורה הוא גם "באיכות" ולא רק בכמות, שאם יכול ללמוד בעיון ואינו לומד בעיון כראוי, נחשב לו לביטול תורה, והדבר תלוי אצל כל אחד כפי הכישרון שלו.

וידוע המעשה בהגאון רבי חיים מוואלז'ין זצ"ל שדיבר דרשה בעיר בפני בעלי בתים בימי הסליחות, ועורר את הציבור על עוון ביטול תורה,

בכל יום "דפי גמרא בבקאות", שזהו המפתח להיות תלמיד חכם.

וסיפר לי זקני הגרש"ז פינס שהיה אצל מרן הגר"ח זצ"ל בבריסק, וראה שכל יום היה רבי חיים נסגר שש שעות רצופות בחדרו, ולא היה אפשר להפריע לו בשעות הללו, כי באותם שעות למד רבי חיים דפי גמרא בבקאות גמרא רש"י ותוס', וסגר את עצמו בחדר כדי שלא יפריעו לו.

ושמעתי ממרן הגר"ז זצ"ל בשם אביו מרן הגר"ח זצ"ל, שעל כל בחור ישיבה ללמוד לכל הפחות ארבעים דפים בהבנה בכל חודש, ובלא זה אינו זוכה לחדש חידושים אמיתיים בתורה, והוסיף הגר"ז ואמר: "בדורנו אפשר להתפשר על עשרים דפים בחודש, אבל בפחות מזה אי אפשר לדעת ללמוד".

הנהגת הישיבות בדור הקודם בערב שבת

ובשבת

וצריך גם להתעורר ביותר ללימוד התורה בערב שבת ובשבת קודש. ושמעתי מהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שהעולם שואלים למה לא יוצאים מאיתנו גדולי תורה כמו שיצאו משיבת וואלז'ין, אמנם אם נסתכל על סדר קביעות הלימוד של בני הישיבות של פעם ונראה איך נראה המצב כיום נבין את החילוק, שבישיבות פעם היו לומדים כרגיל גם בחודשים ניסן אב ותשרי, וכמו כן בערב שבת ושבת היו לומדים כרגיל – ורק שעה לפני שבת היו יוצאים להתכונן לשבת, וכיון שלמדו ברציפות ובהתמדה יצאו מהם גדולי תורה, אבל בימינו, בימי שישי ושבת מתבטלים מהסדרים הקבועים, וגם יוצאים לבין הזמנים באמצע השנה כמה פעמים, ולכן אין צומחים היום גדולי תורה.

ובעוה"ר המצב היום נעשה גרוע עוד יותר, שהיום יש שמתחיל אצלם כבר מיום חמישי ביטול תורה לקראת נסיעתם לשבת לביתם,

ונמשך הביטול תורה עד תחילת שבוע הבא, ואינו פלא שבדרך זה אין צומחים אח"כ גדולי תורה, ולזה צריך להתעורר מאוד להמשיך את לימוד התורה של כל ימות השבוע גם לשישי ושבת.

הישיבה כשושנה בין החוחים והשפעתה על

האיזור כולו

הישיבה כאן היא "כשושנה בין החוחים", שבתוך מקום שנתחלל רח"ל על ידי חופשיים, עומדת כאן קריה שלמה של תורה ויראת שמים.

והנה ביציאת יעקב אבינו מחרן נאמר (בראשית כ"ח, י) "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", ופירש"י שם "לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה".

ולכאורה צריך ביאור מדוע הדגישה תורה עניין "יציאת צדיק מן העיר" רק אצל יעקב אבינו, והלא גם אברהם ויצחק יצאו ממקום מושבם, וביאר בזה הגאון רבי אליעזר לופיאן זצ"ל (ר"מ בשיבת תורת אמת בלונדון, בנו של הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל וחתן הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל), שאצל אברהם ויצחק היה הדבר פשוט שיציאתם עשתה רושם, שהרי הם עסקו בזיכוי הרבים ופעלו הרבה לגייר גרים, וכמבואר במדרש (מד"ר פ"ד) על הפסוק "וישב יעקב בארץ מגורי אביו" שגם יצחק היה מגייר גרים כאביו, וא"כ כשיצאו מן העיר בוודאי עשה הדבר רושם שהרי נפסקה פעולתם בעיר לצורך הרבים, ועיקר החידוש הוא שאע"פ שיעקב אבינו בימי בחרותו בבאר שבע היה "יושב אוהל" ולמד כבחור ישיבה ולא התעסק בקירוב רחוקים, מ"מ יציאתו עשתה רושם גדול על כל בני העיר, כי עצם הדבר שבני העיר רואים צורת בן תורה הרי זה גורם להם ללמוד מדרכיו והנהגותיו.

וכך גם כאן, אע"פ שהבחורים נמצאים בתוך קריה נפרדת, מ"מ אין ספק שהשיבה כאן גורמת חיזוק גדול לכל העיר, "הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה".

קיום הישיבות היום

האמת היא שקיום הישיבות היום כמו נס ממש משמים. זכורני שלאחר תום המלחמה הנוראה כאשר הובררה המציאות הנוראה שמיליוני יהודים - אנשים נשים וטף נשחטו ונהרגו על קידוש ה', היה פשוט להמון העם שבוודאי עולם התורה כבר נחרב וכלה מן העולם, שהרי כל כך הרבה יהודים נהרגו ונשחטו, ובתוכם גם הרבה גדולים וצדיקים ויראי ה' שהיו קודם המלחמה, ולכן אמרו כולם שאין מה לפעול כעת להקמת עולם התורה מחדש, אלא צריך לשבת ולהמתין לביאת משיח צדקינו שצריך לבוא בכל רגע ולהושיע אותנו.

אבל כמה יחידי סגולה צדיקים וגדולים קמו אז ואמרו, שאין זה הזמן לשבת בחיבוק ידיים ולהמתין, אלא אדרבה זהו הזמן לפעול ולהקים את עם ישראל מחדש, וב"ה עלתה בידם להפיח שממות היהדות החרדית, עד שהקימו בכל כלל ישראל ישיבות וכוללים ותלמודי תורה.

זכורני שסמוך ממש לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, בשעה שהגאון הקדוש רבי אלחנן זצ"ל היה אצלינו בלונדון ורצה לחזור לפולין, לישיבתו שבברנוביץ, הפצירו בו הרבנים והעסקנים שישאר בלונדון עד יעבור זעם, ולא ייכנס לפולין שהוא מקום סכנה, שהלא היטלר ימ"ש עומד להשמיד ולהרוג בפולין, אבל רבי אלחנן סירב להישאר בלונדון ואמר להם "מעולם לא שמעתי על קפיטן (רב החובל) שעוזב את הספינה בשעת סכנה, וגם אני לא יכול לעזוב את בני הישיבה לבד בעת צרה".

עודם מדברים, עמד שם יהודי בעל הבית אחד שהתערב ואמר, "בוודאי רבי אלחנן צודק ואין

מה לחשוש כלל מנסיעה לפולין, שהלא אם היטלר ימ"ש ישמיד ח"ו את יהדות פולין ליטא והונגריה, הרי זהו "פשיטת רגל" ליהדות ולתורה, ואז תשתכח תורה מישראל ואין יקיים הקב"ה הבטחתו "כי לא תשכח מפי זרעו".

אולם רבי אלחנן דחה דבריו והשיב שאין זה מוכרח כלל, כי אע"פ שהקב"ה הבטיח כי לא תשכח, אבל לא גילה לנו מהו האופן שלא תשתכח, ואפילו אם יישאר רק קומץ קטן מאוד, הרי התורה היא כמו אש וכדכתיב (ירמיהו כ"ג, כ"ט) "הלוא כה דברי כאש", וסגולתה כסגולת האש שמגחלת קטנה יכול להתלקח שלהבת גדולה, וא"כ גם אם יישאר חלילה רק קומץ קטן של עם ישראל, יוכל לצמוח מהם אחר כך דור שלם של לומדי תורה, עכ"ד.

ואכן כך הוה לבסוף, שבמלחמה האיומה נהרגו במיתות משונות ואכזריות מיליונים מבית ישראל, והישיבות ומרכזי התורה שבאותה תקופה נהרסו ונחרבו עד שהיה נדמה אז כאילו זהו סוף תקופת התורה בישראל חלילה, אבל כשנתבונן היום במצב התורה בישראל, נראה שאדרבה בכל מקום בעולם פותחים הרבה מרכזי תורה וישיבות, וכל זה נעשה רק על ידי שרידי הרבנים ששרדו לאחר המלחמה, שהקימו כמה ישיבות ומרכזי תורה, ומהם צמחו אח"כ עוד מרכזי תורה וישיבות וכוללים נוספים בארץ ובחו"ל בכל בהרבה מדינות בעולם באופן שלא היה לעולמים, ומכח תולדותיהן ותולדות תולדותיהן נתחנכו ב"ה דור חדש על דרך התורה והעבודה, ואין זה אלא על ידי סגולת התורה שהיא כאש, שעל ידי גחלת קטנה של אש שנותרה לאחר המלחמה, נתלקח שלהבת אש גדולה של ריבי רבבות בני תורה, ואין זה אלא מנפלאות דרכי הבורא ית"ש.

מצבינו בעת הזאת

היום אנחנו צריכים רחמי שמים גדולים שלא יוכלו לכבות את אש התורה, שהפושעים היום

מדברים על תוכניתם לפגוע בישיבות, ואנו צריכים רחמי שמים להינצל מהם.

ואני פונה לגיסי ר' דוד בבקשה, "על מי נטשת את הצאן", תהיה שליח שלנו בשמים להמליץ טוב עלינו. "קשה עלינו פרידתך", קשה לנו להיפרד ממך, אבל זאת נחמתינו שאתה בוודאי תפעל עבורינו. אנו מבקשים ממך, תעלה לפני כסא הכבוד לבקש רחמים, אתה הרי יודע את מצבינו, ואתה יודע כמה אנחנו סובלים ברוחניות ובגשמיות, תעלה לעורר רחמים על עם ה', ובפרט כעת במגיפה שהרבה סובלים צער וייסורים, והרבה ביטול תורה בא לעולם בתקופה האחרונה.

צריכים להבין את המצב ולדעת שהמגיפה היא גזירה מהשמים, וחובתינו לחזור בתשובה. עיקר התשובה הוא על ידי לימוד התורה וכמו שאנו

אומרים בתפילה בכל יום "השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך", והרי שמקדימים תורה לתשובה כי תחילת התשובה הוא בחיזוק בלימוד התורה, ובלא זה אי אפשר לזכות לתשובה.

כמו כן יש לדעת כי חובתינו בעת הזאת לעורר רחמי שמים בתפילה, זכורני שבזמן המלחמה היו מתפללים בישיבה "אבינו מלכינו" במתינות פיסקא אחר פיסקא כרבע שעה, ולאחר התפילה היו אומרים פרקי תהלים, וזהו חובתינו בעת הזאת – להתפלל לה' לישועת ישראל.

קשה לי עוד לדבר מזה, אבל אנחנו זקוקים היום מאוד לרחמי שמים מרובים ורק הקב"ה בלבד יכול לעזור לנו, וה' יעזרנו שנזכה לקבל פני משיח צדקינו במהרה בימינו בקרוב אמן.

הורם הנזר והוסרה העטרה

לעילוי נשמת מרנא ורבנא אור העולם
שומר הגחלת מרן הגאון החסיד
רבי משולם דוד הלוי סאלוויצ'יק זצוקללה"ה
אשר האיר לדורינו בהבטחתו יתב' "לא מאסתים ולא געלתים"
משפע אביו מרנא ורבנא רשכבה"ג הגרי"ז זצ"ל
אי צדיק, אי חסיד, אי עניו, אי המאור הגדול
נלב"ע ח"י שבט תשפ"א
וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'
הונצח על ידי תלמידו אשר נתן ליבו ונפשו להתקרב אליו
ולאור תורתו ויראתו ודרכיו
וגם רבינו דוד זצוק"ל לא זו מחבבו
ה"ה הגאון רבי אברהם יחיאל הלוי דויטש שליט"א
גאב"ד ור"מ מעלה אדומים ת"ו